

Legislatívne zmeny a súčasný stav v oblasti školských knižníc

Rozália Cenigová, Slovenská pedagogická knižnica v Bratislave

V priamej kompetencii Ministerstva školstva Slovenskej republiky je sústredený najväčší počet knižníc v rámci celého knižničného systému Slovenskej republiky.

Podľa štatistických údajov, ktoré školské knižnice uviedli vo Výkaze o školskej knižnici podľa stavu k 31. 12. 2006 a ktoré spracoval Ústav informácií a prognóz školstva v Bratislave, pôsobí na 3 039 základných a stredných školách **5 273 školských knižníc**. Na niektorých základných a stredných školách pôsobí niekoľko druhov školských knižníc, napríklad žiacka a učiteľská knižnica, alebo žiacka knižnica pre 1. stupeň, žiacka knižnica pre 2. stupeň a učiteľská knižnica. Zaujímavosťou je, že 16 školských knižníc je zlúčených s verejnými knižnicami a 49 pobočiek verejných knižníc je umiestnených na školách. Školské knižnice evidujú **9 313 216 knižničných jednotiek**. Každá školská knižnica priemerne odoberá 3 tituly periodík. Školské knižnice evidujú **416 144 registrovaných používateľov**. V sledovanom období im poskytli **1 493 226 knižničných dokumentov**. Školské knižnice zrealizovali popri výpožičkách aj **12 192 vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí** pre svojich používateľov. V rámci vzdelávacích podujatí uskutočňovali **informačnú výchovu** žiakov, ktorú realizovali formou exkurzie žiakov v školskej knižnici, takisto v inom type knižnice (najčastejšie vo verejnej knižnici, v menšej miere vo vedeckej knižnici), spolupracovali s učiteľmi vo vyučovaní jednotlivých predmetov i v rámci vyučovacej hodiny v školskej knižnici. V súčasnosti je v školských knižniciach prístupných **881 počítačových staníc**, z toho je **676 počítačových staníc** pripojených na internet školy. Školské knižnice väčšinou využívajú akademickú sieť SANET, na ktorú sú pripojené základné a stredné školy v rámci projektu Infovek Slovensko.

Je potrebné zdôrazniť, že k pozitívnej zmene stavu informatizácie a internetizácie prispelo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky realizovaním programu na financovanie rozvojových projektov školských knižníc „**Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc 2006**“. Cieľom tohto programu bolo podporiť aktivity zamerané na elektronizáciu vnútorných knižničných procesov, kooperáciu a výmenu informácií s inými knižnicami, aplikáciu informačných a komunikačných technológií, skvalitnenie knižnično-informačných služieb žiakom, pedagogickým zamestnancom, nepedagogickým zamestnancom školy, prípadne členom miestnej komunity, zvyšovanie čitateľskej kultúry žiakov, oživenie akvizičnej činnosti, sprístupnenie čiastkových fondov a ochranu knižničného fondu v školských knižniciach. v sume 5 miliónov korún. 53 vybraných rozvojových projektov školských knižníc na základných a stredných školách bolo podporených sumou 5 miliónov, ktoré boli vyčlenené z rozpočtu kapitoly na rok 2006. V týchto dňoch je zverejnený 2. ročník Výzvy programu na financovanie rozvojových programov školských knižníc „Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc 2007“.

V školských knižniciach pracuje **2 552 školských knihovníkov**. Celkový objem finančných nákladov vynaložených na činnosť školských knižníc bol **23 256 768 korún**, z toho na nákup knižničného fondu **5 845 965 korún**.

Legislatíva platná pre sieť školských knižníc

V minulosti bola činnosť školských knižníc po legislatívnej stránke usmerňovaná **Smernicou MŠ SSR č. 3767/79-21 o školských knižniciach a Metodickými pokynmi MŠ SSR č. 18697/79-21 o práci školských knižníc a informatickej výchove žiakov a učiteľov**.

Cieľom týchto dokumentov bolo posilniť kompetencie školských knižníc a prehĺbiť metódy a účinnosť práce školských knižníc a informatickú výchovu žiakov a učiteľov.

V roku 2000 do platnosti vstúpil **zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej**. Spomínaný zákon upravuje nielen postavenie a úlohy knižníc, ich zriaďovanie, poskytovanie knižnično-informačných služieb verejnosti, financovanie a podobne, ale aj presne vymedzuje postavenie školskej knižnice ako súčasť základnej a strednej školy. V § 10 presne definuje funkciu školskej knižnice, a to „*školská knižnica slúži na informačné a dokumentačné zabezpečenie výchovno-vzdelávacej činnosti a výchovno-vzdelávacieho procesu*“ a vymenúva najmä základné úlohy školskej knižnice. Ako príklad môžeme uviesť, že školská knižnica „*utvára knižničný fond, ktorý využíva na prípravu, riadenie a uskutočnenie výchovno-vzdelávacieho procesu; poskytuje knižnično-informačné služby najmä žiakom, učiteľom a iným zamestnancom školy; poskytuje metodickú pomoc učiteľom pri informačnej výchove vo vyučovaní jednotlivých predmetov...*“.

Ďalším dôležitým právnym dokumentom, ktorý napomáha školským knižniciam pri ich premene z klasickej školskej knižnice na odborné, študijné, informačné, internetové a čitateľské centrum je **Smernica č. 8/2006-R z 20. apríla 2006 o činnosti školských knižníc**. Táto smernica upravuje podrobnosti o zriaďovaní, zlučovaní, činnosti a prevádzke školských knižníc. Obsah jej článkov je nielen v súlade so všeobecnými právnymi predpismi, s legislatívou platnou v oblasti školstva a knižničnou legislatívou, ale aj rešpektuje princípy Manifestu a Smerníc UNESCO/IFLA o školských knižniciach. Smernica sa stretla s veľkým pozitívnym ohlasom medzi zriaďovateľmi škôl, riaditeľmi škôl a školskými knihovníkmi. Jednotlivé články smernice totiž taxatívne upravujú povinnosti:

- zriaďovateľov školských knižníc – ako je napríklad zriadenie, zrušenie alebo zlúčenie školskej knižnice s obecnou knižnicou, financovanie školskej knižnice, priestorové, technické a technologické vybavenie školskej knižnice,
- riaditeľov škôl – ako je napríklad riadenie a personálne zabezpečenie školskej knižnice,
- školských knihovníkov – ako je napríklad plnenie úloh školskej knižnice, utváranie knižničného fondu, zabezpečovanie knižnično-informačných služieb.

Metodickým riadením školských knižníc v rámci ustanovení smernice sú poverené:

- Slovenská pedagogická knižnica v Bratislave v oblasti tvorby metodických materiálov a odborného poradenstva,
- metodicko-pedagogické centrá Slovenskej republiky v oblasti ďalšieho vzdelávania školských knihovníkov,
- verejné knižnice v oblasti poskytovania poradenských služieb a výkonu knižničných činností.

V súvislosti so spomínanou smernicou je ešte potrebné spomenúť dva dôležité dokumenty **Usmernenie k zlučovaniu školských a obecných knižníc a Model školskej knižnice**.

Usmernenie k zlučovaniu školských a obecných knižníc vydalo Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (č. MK-1790/2004) v roku 2004. V usmernení je uvedené, v zmysle akých paragrafov zákona č. 183/2000 Z. z. o knižniciach môžu obce pristúpiť k spájaniu školských a verejných (zvyčajne obecných) knižníc. Ďalej sú tam vymenúvané možnosti umiestnenia zlúčenej knižnice v priestoroch obecnej knižnice alebo budovy školy a stanovené povinnosti, ktoré musí obec po zlúčení so školskou knižnicou nevyhnutne vykonať.

Model školskej knižnice bol schválený Ministerstvom školstva Slovenskej republiky v roku 2004 ako odporúčajúci materiál pre činnosť školských knižníc. Odporúčania tohto metodického materiálu podrobne definujú najmä funkcie, úlohy, financovanie, odborné činnosti, zloženie knižničného fondu, poskytovanie knižnično-informačných služieb, personálne obsadenie, priestorové, technické a technologické vybavenie školských knižníc podľa počtu žiakov škôl do 249, od 250 do 499, od 500 a viac.

Záverom je vhodné spomenúť činnosť Slovenskej pedagogickej knižnice ako **metodického centra školských knižníc**.

Svoje strategické poslanie plní najmä:

- formou odborných konzultácií pre školských knihovníkov pri riešení odborných problémov a vypracovaním metodických materiálov pre činnosť školských knižníc,
- sprístupňovaním aktuálnych informácií v rámci samostatnej linky pre školské knižnice na webovej stránke Slovenskej pedagogickej knižnice (www.spgk.sk/kniznice.html),
- spoluprácou s Ministerstvom školstva Slovenskej republiky pri tvorbe koncepčných materiálov,
- spoluprácou s Ministerstvom školstva Slovenskej republiky pri príprave, administrácii a hodnotení programu na financovanie rozvojových projektov školských knižníc („Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc 2006“, „Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc 2007“)
- spoluprácou s Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky a Slovenskou národnou knižnicou pri príprave koncepčných materiálov pre školské knižnice,
- spoluprácou s verejnými knižnicami v oblasti poskytovania poradenských služieb s výkonom knižničnej činnosti v školských knižniciach,
- spoluprácou s metodicko-pedagogickými centrami a krajskými školskými úradmi pri propagácii grantových programov, súťaží a podujatí pre školské knižnice,
- každoročnou prípravou, realizáciou a vyhodnotením „Súťaže o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice“, ktorá sa koná vždy pod záštitou ministra školstva Slovenskej republiky,
- prípravou a realizáciou odborných seminárov (prezentácií vhodných knižničných softvérov pre školské knižnice),
- prípravou odborného kurzu „Vzdelávanie školských knihovníkov“ vo forme elektronického vzdelávania,
- podporou portálov Otvorená škola (pilier Školské knižnice) a Moderná škola,
- publikačnej činnosti o činnosti školských knižníc v odborných knihovníckych periodikách.

Osobitnú pozornosť si zaslúži medzinárodná konferencia Školské knižnice ako kultúrne a informačné centrá škôl, ktorú zorganizovala Slovenská pedagogická knižnica dňa 16. mája 2007 pod záštitou podpredsedu vlády Slovenskej republiky a ministra školstva. Zúčastnilo sa jej viac ako sto školských knihovníkov z rôznych kútov Slovenska a ďalší zástupcovia z odbornej pedagogickej a knihovníckej verejnosti. Počas medzinárodnej konferencie odznelo 10 prednášok na kľúčové témy – analýza stavu a úlohy školských knižníc v Slovenskej republike, čitateľská a informačná gramotnosť žiakov, vzdelávanie školských knihovníkov. Významným obohatením medzinárodnej konferencie boli prezentácie 3 školských knižníc na základných školách. K účastníkom medzinárodnej konferencie sa prihovorili i zástupcovia Národných pedagogických knihoovní Komenského v Prahe a Moravské zemské knihoovní v Brne.